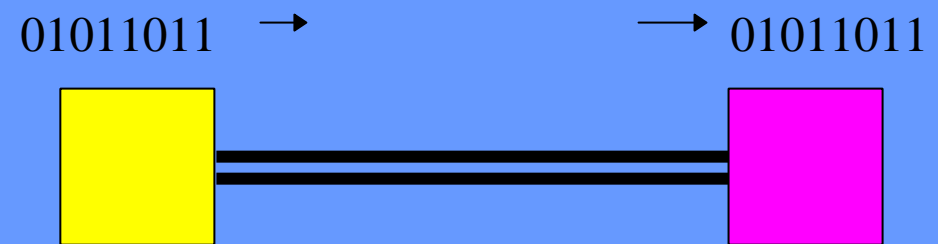

3. Siirtoyhteyskerros

linkkikerros (Data Link Layer)

- yhtenäinen linkki solmusta solmuun
 - bitit sisään => bitit ulos
- ongelmia:
 - siirtovirheet
 - havaitseminen
 - korjaaminen
 - solmun kapasiteetti
 - vuonvalvonta

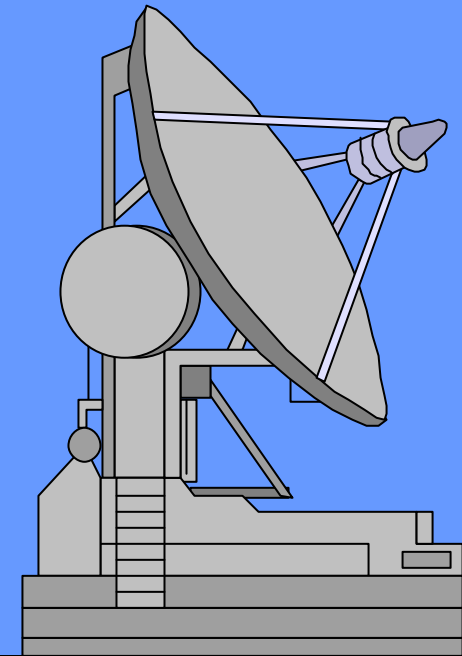
Virheiden hallinta

- **bittivirta ==> kehyksiä**
 - tarkistus
 - korjaus/uudelleenlähetys
- **kuittaus**
 - mitä lähetettävä uudelleen
 - kuittausviive
 - odotettava kuittausta

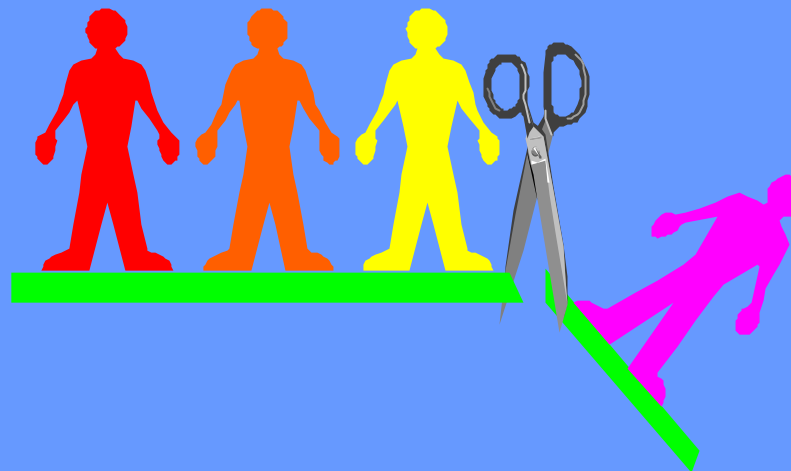
Kuittausviive

- hidastaa lähetystä
 - odotettava kuittausta ennenkuin voidaan lähettää lisää
 - esim. satelliiteilla viive hyvin pitkä
- tuhlaa kapasiteettia
 - linja käyttämättömänä odottelun ajan
- lähetetään ennakkoon
 - kuittaukset ja lähetykset 'limittyvät'
- korjaava koodi
 - vastaanottaja pystyy korjaamaan

Vuonvalvonta

- lähetetys ei saa ylittää vastaanottajan käsittelykapasiteettia
 - rajalliset puskurit
 - ylimäärä häviää
- kapasiteettiraja = (ennakko)lähetysmäärän rajoitus

3.1. Suunnitteluperiaatteita

- **siirtoyhteyskerros tarjoaa palveluja verkkokerrokselle**
 - datan siirto lähdekoneen verkkokerrokselta kohdekoneen verkkokerrokselle
 - **kuittaamaton yhteydetön palvelu**
 - **kuittaava yhteydetön palvelu**
 - virheelliset havaitaan ja lähetetään uudelleen
 - **kuittaava yhteydellinen palvelu**
 - luotettava bittivirta

Verkkokerroksen tarpeet ja perustason laatu => linkkitason tehtävät

● virheettömyys

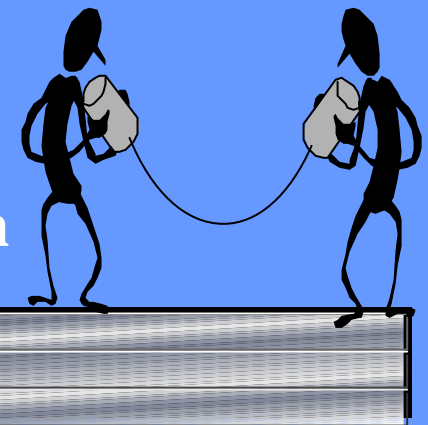
- perustaso luotettava, linkkitaso ei tee mitään
- perustaso epäluotettava, linkkitaso kuittaava

● järjestys

- yhteydetön: järjestys voi muuttua
- yhteydellinen: järjestys säilyy

● kaksoiskappaleet

- kuittaava: voi syntyä
 - yhteydetön: ei havaita/havaitaan
 - yhteydellinen: kaksoiskappaleet tuhoetaan

Missä virhe hoidetaan?

- **kuittaava linkkikerros havaitsee virheet ja korjaa ne**
- **yhteydetön, kuittaamaton & virhe**
=> kuljetuskerros havaitsee ja korjaa
- **ja jos ei, niin sovelluskerros havaitsee ja korjaa**
- **ja jos ei, niin asiakas havaitsee ja korjaa**

3.1.2. Kehystys (framing)

- tavoite
 - bittivirheiden hallinta
 - muuttuu
 - katoaa
 - monistuu
- bittivirta kehyksinä
- kehys tarkistettavissa
 - tarkistustietoa

Kehysrakenne

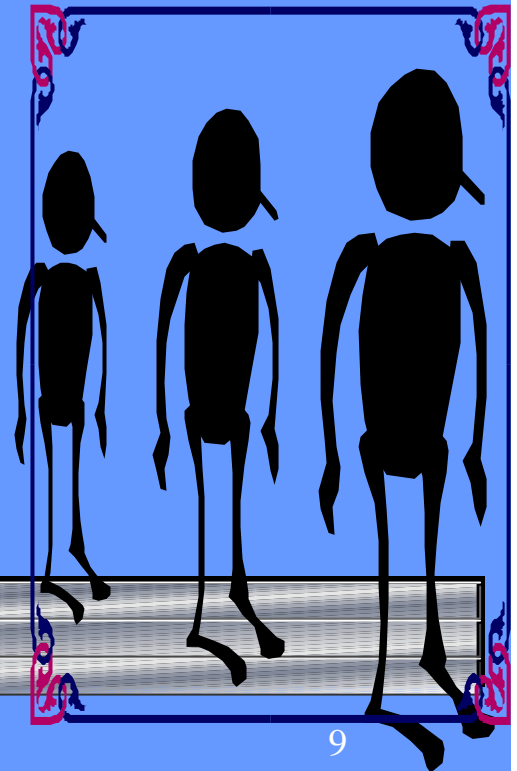
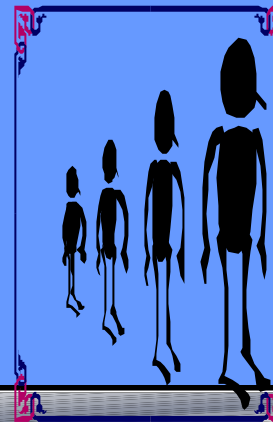
- bittivirta => kehysrakenne?
 - Miten kehys rajataan?
 - aloitusmerkki DLE STX,
lopetusmerkki DLE ETX
 - erillinen lipputavu: 01111110

01111110

...01111110...

01111110

Entä jos haluaa lähettää kehyksessä
datana 01111110 tai DLE-merkin ?

01111110 | ... 01111110 ... | 01111110

01111110 | ... | 01111110 | ... | 01111110

Ongelma ratkaistaan: Bitin lisääminen (Bit stuffing)

- lisäämällä lähetysvaiheessa automaattisesti dataan ylimääräinen 0-bitti aina **viidennen** peräkkäisen 1-bitin perään.

01111110 => lähetetään 011111**0**10

- siis ensin linjalle lähetetään lippukuvio ja sitten data, johon on tarvittaessa lisätty ylimääräinen bitti
- vastaanotossa ylimääräiset 0-bitit poistetaan automaattisesti
- Samoin lisätään ylimääräinen DLE-merkki jokaisen datassa olevan DLE-merkin jälkeen (character stuffing)

Kehystahdistus = löydetään kehysrajat

- kehystahdistus onnistuu mielivaltaisen bittivirheen jälkeen
 - bittivirhe rikkoo lippukuvion
0111110 => 01101110
 - bittivirhe tekee dataan ylimääräisen lippukuvion
... 01110110 => 01111110
 - näistä huolimatta parin virheellisen kehyksen jälkeen löydetään 'oikea' kehyksen alku

Kehysten kuljetus

- **tavoite**
 - kaikki kehykset
 - kukin kehys virheettömästi
 - lähetysjärjetyksessä
- **vastaanottaja kertoo lähettäjälle**
 - **ACK: kehys vastaanotettu ok**
 - tietty kehys
 - kaikki kehykset tähän asti
 - **NAK: kehyksessä vikaa => lähetettävä uudelleen**
 - **Saako lähettää lisää vai pitääkö keskeyttää**
 - **vuonvalvonta**

Kehysten kuljetus (2)

- **Entä jos kehys katoaa kokonaan?**
 - Ei tule mitään kuittausta!
 - Joko sanoma kadonnut tai kuittaus kadonnut
- **lähettäjän ajastin**
 - laukeaa, jos kuittausta ei tule tietyssä aikana
 - ajastimen laukeaminen => uudelleenlähetys
- => vastaanottaja voi saada useita kopioita
 - kyettävä erottamaan duplikaatit
 - => **kehysnumero**

Vuonvalvonta

- lähettäjä ei saa lähettää enempää kuin vastaanottaja kykenee käsittelemään
 - puskurit vuotavat yli => dataa katoaa
- vastaanottaja säätelee lähettämistä
 - lähetyyslupa N:lle kehykselle
 - odota sitten uutta lupaa

3.2. Virheiden havaitseminen ja korjaaminen

Virheiden takia dataan lisäinformaatiota:

- **virheen korjaus** (error-correcting code, forward error control)
 - lisäinformaatiota niin paljon, että vastaanottaja sekä havaitsee että kykenee itse korjaamaan virheen
- **virheen havaitseminen** (error-detecting code, feedback/backward error control)
 - lisäinformaatiota, jotta vastaanottaja havaitsee virheen tapahtuneen => korjauksena **uudelleenlähetys**

Korjaus/havaitseminen

- **virheen korjaava koodaus**
 - **kallis koko ajan**
 - paljon lisäinformaatiota
 - **rajoitettu korjauskyky**
 - esim. kokonaan kodonnut kehys
- **virheen havaitseva koodaus**
 - **virheen sattuessa kallis**
 - uudelleen lähettäminen maksaa
 - uudelleen lähettäminen on hidasta

Virheet

- **Kahdenlaisia virheitä:**
 - yhden bitin virheet
 - usean peräkkäisen bitin vääristyminen (burst error)
- **Virheiden esiintymistiheys**
 - BER (bit error rate)
 - mitä suurempi BER, sitä lyhyempiä kehyksiä kannattaa käyttää

Virheen korjaus

- Käytetään esim.

- CD- ja DVD-levyissä, digitaalitelevisiossa
- nopeissa modeemeissa, kannettavissa puhelimissa
- satelliittiyhteyksissä, avaruusluotaimissa

- Esimerkkejä

- Hamming-pariteettitarkistus (Tito-kurssilla)
 - pystyy korjaamaan yhden virheellisen bitin
 - virheryöpyn, jos se jaetaan yhden bitin virheiksi
- Reed-Solomon -koodit
 - lohkokoodija , jotka pystyvät korjaamaan virheryöppyjä

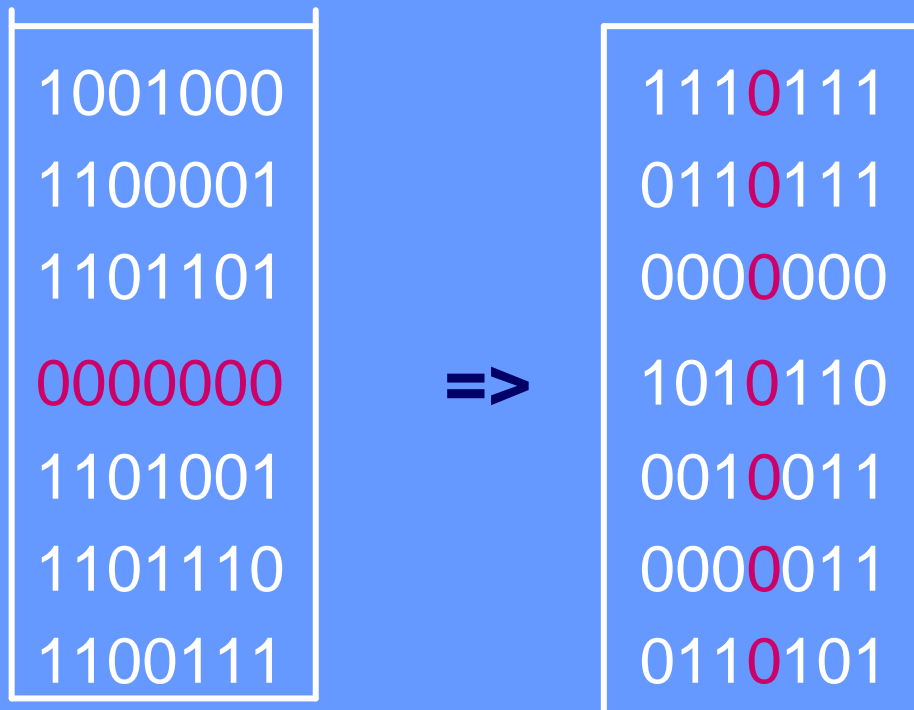
Yhden bitin virheet korjaava koodi

- **Hamming: minimimäärä tarkistusbittejä, kaikkien yhden bitin virheiden korjaamiseksi**
- **00110010000**
 - bitit 1, 2, 4, 8, 16,.. eli kakkosen potenssit tarkistusbittejä (pariteettibittejä)
 - muut 3,5,6,7,9,10,11, ... databittejä
- **yhtä databittiä varmistaa usea pariteettibitti**
 - esim. paikassa 11 olevaa bittiä tarkistusbitit paikoissa $1+2+8 = 11$
 - kun tarkistusbitit paikoissa 1, 2 ja 8 eivät täsmää => bitti paikassa 11 on virheellinen

Virheryöpyn korjaaminen

- Hamming-koodit korjaavat vain yksittäisiä virheitä
- virheryöpyn korjaamiseksi järjestetään k peräkkäistä koodisanaa matriisiksi
 - yksisana per rivi
- lähetetään matriisi sareke kerrallaan
 - ei siis rivi kerrallaan
 - $k:n$ bitin mittainen virheryöppy hajoaa $k:ksi$ yksittäiseksi virheeksi
 - korkeintaan yksi virhe yhdessä koodisanassa
 - jonka Hamming-koodi osaa korjata

Esimerkiksi:

virheryöppy

yksittäisiä virheitä

Virheen havaitseminen

- Pariteettibitti
 - parillinen pariteetti
 - pariton pariteetti
- horisontaaliset ja vertikaaliset pariteetit
- CRC (Cyclic redundancy code (tai check))
 - yleisimmin käytetty virheen paljastusmenetelmä
 - perustuu polynomien aritmetiikkaan (modulo2-aritmetiikkaan, XOR)
 - useita tarkistusbittejä => havaitaan usean bittivirheen ryöppy

Pariteetti

- esimerkki yksinkertaisesta virheen havaitsevasta koodista
- jokaiseen merkkiin lisätään yksi ylimääräinen ns. **pariteettibitti**
 - lisäyksen jälkeen kaikissa merkeissä on parillinen (tai jos niin sovitaan pariton) määrä ykkösiä
- paljastaa kaikki yhden bitin virheet
 - kehyksen pituudesta riippumatta
- ei paljasta kahden bitin virheitä

Pariteettibitin käyttö

- erityisesti asynkronisessa tiedonsiirrossa merkkejä siirrettäessä
- käytännössä paljastaa noin puolet virheellisistä bittijonoista
 - esim. modeemeissa syntyy useita virheitä
 - linjahäiriöt aiheuttavat usein pitkiä virheryöppyjä

Horisontaaliset ja vertikaaliset pariteetit

- järjestetään bittijono kaksiulotteiseen taulukkoon
- lasketaan pariteetti jokaiselle vaaka- ja pystyriville

1 0 0 1 0 1 0		1	
0 1 1 1 0 1 0		0	
1 1 1 0 0 0 1		0	horisontaaliset
1 0 0 0 1 1 1		0	pariteetit
0 0 1 1 0 0 1		1	
<hr/>			
1 0 1 1 1 1 1		0	taulukon pariteetti
			vertikaaliset
			pariteetit

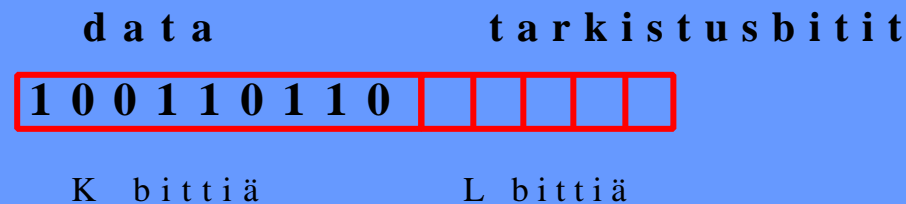
Virheiden havaitseminen

- Ei löydä lyhyitä virheryöppyjä, joissa neljä bittiä vaihtuu sopivasti

```
1 0 0 1 0 1 0
0 1 1 1 0 1 0
1 1 1 0 0 0 1
1 0 0 0 1 1 1
0 0 1 1 0 0 1
```

CRC:n perusidea

- tarkistusavain (virittäjä, virittäjäpolynomi)
 - L+1 bittiä
 - lähettäjä ja vastaanottaja tuntevat
- lähettäjä
 - laskee lähetettävälle datalle tarkistusbitit ja liittää ne kehykseen
- vastaanottaja
 - tarkistaa, onko koko saapunut kehys (data + tarkistusbitit) pysynyt muuttumattomana

Esimerkki: data = 101110, virittäjä = 1001, (polynomina $X^3 + 1$), tarkistusbittejä 3

Lähetettävä data = 101110??? tarkistusbitit

```

      101011
    -----
1001 101110000
     1001
    -----
      1010
       1001
      -----
        1100
         1001
        -----
          1010
           1001
          -----
            0011
  
```

Modulo 2-
aritmetiikka:

$$1+1 = 0 \text{ (XOR)}$$

Lähetetään: 101110 011

Vastaanottaja: jakaa saamansa kehyksen virittäjällä. Kehys on ok, jos jakojäännös on 0!

0011 = tarkistusbitit

Standardoituja virittäjäpolynomeja

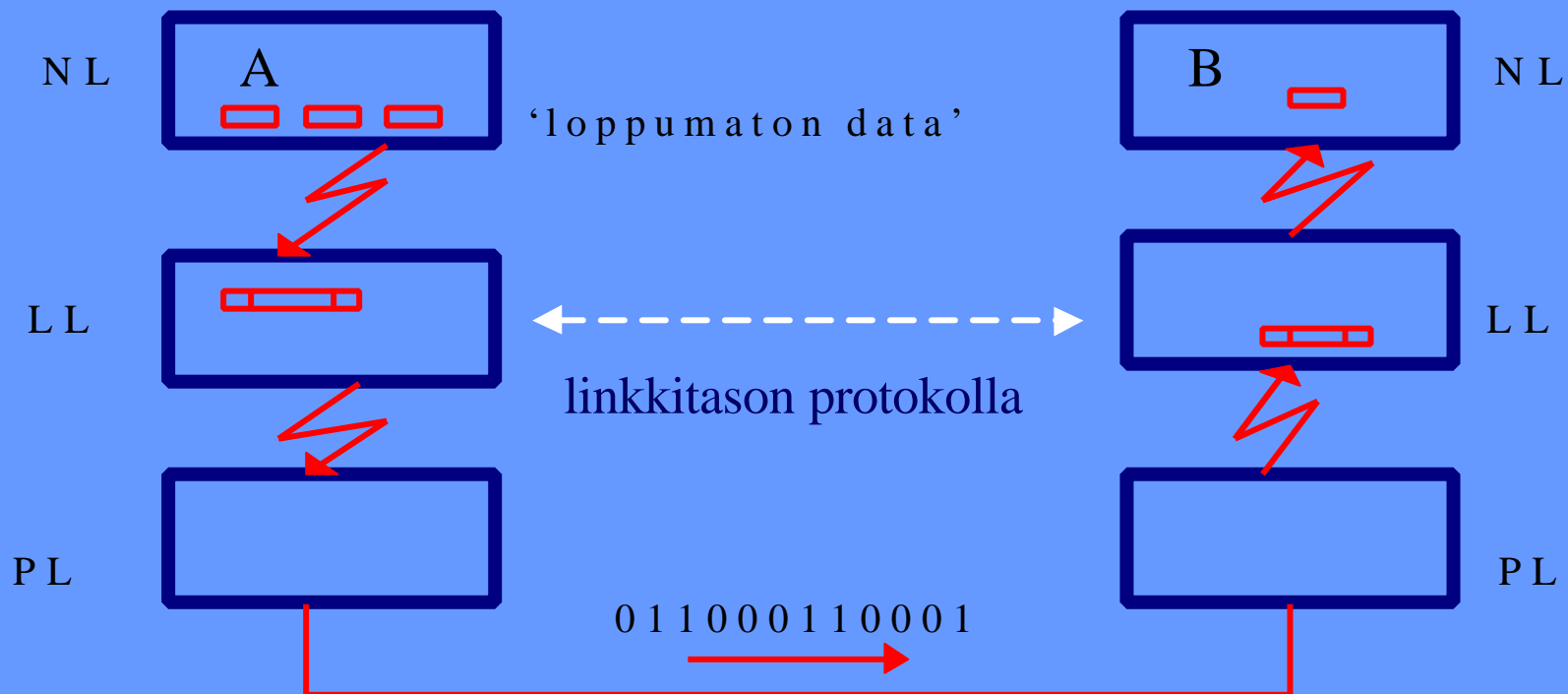
- **CRC-12** = $x^{12} + x^{11} + x^3 + x^2 + x + 1$
- **CRC-16** = $x^{16} + x^{15} + x^2 + 1$
- **CRC-32** = $x^{32} + x^{26} + x^{23} + \dots + x^4 + x^2 + x + 1$

CRC: n virheiden havaitsemiskyky

- kaikki virheröpyt, joiden pituus $<$ tai $=$ virittäjän
 - useimmat virheröpyt, joiden pituus on suurempi
 - **CRC-32: $P\{\text{ryöppy} > 33 \text{ havaitaan}\} = 0.9999999998$**
- Huom
- » Arvioinneissa lähtökohtana ollut täysin satunnainen bittien jakautuminen, mutta todellisuudessa näin ei ole!
 - » Joten havaitsemattomien virheiden määrä on arvioitua suurempi.

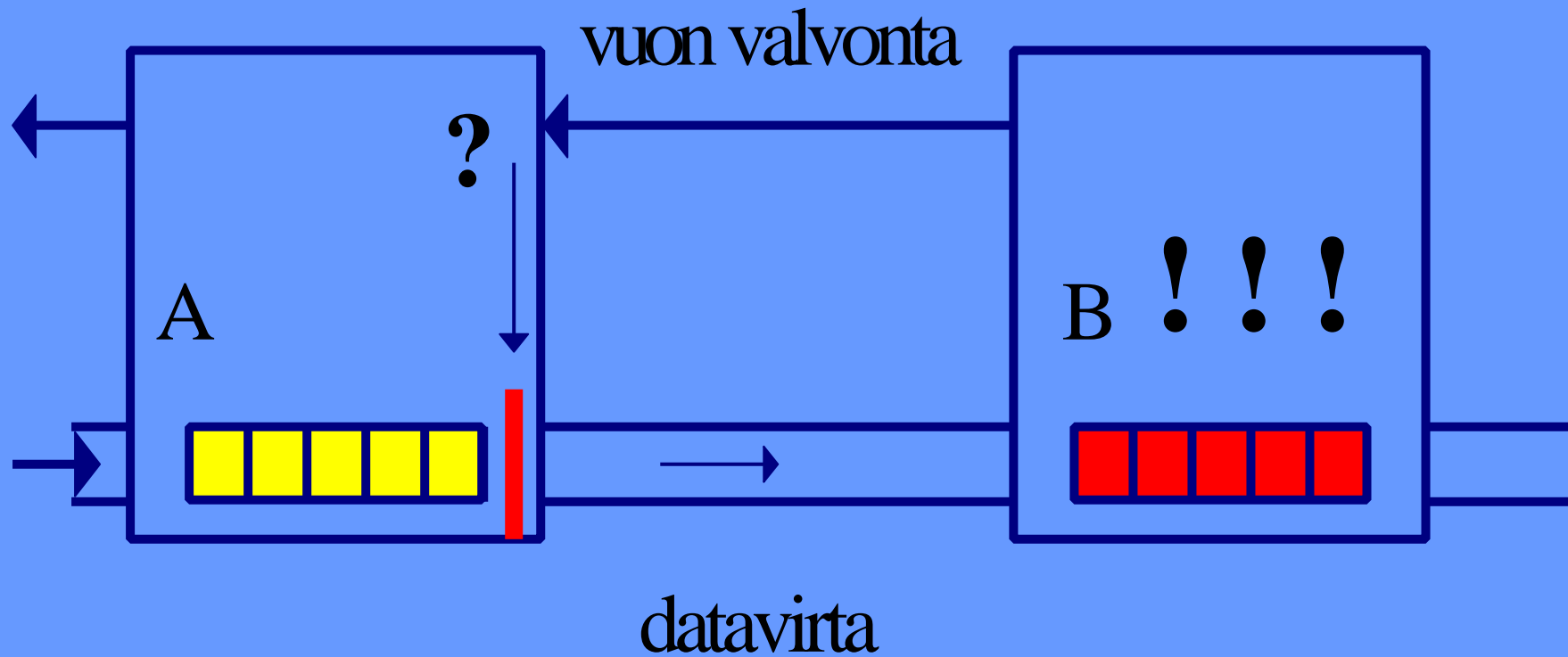
3.3. Linkkitason protokollat

Peruskäsitteet

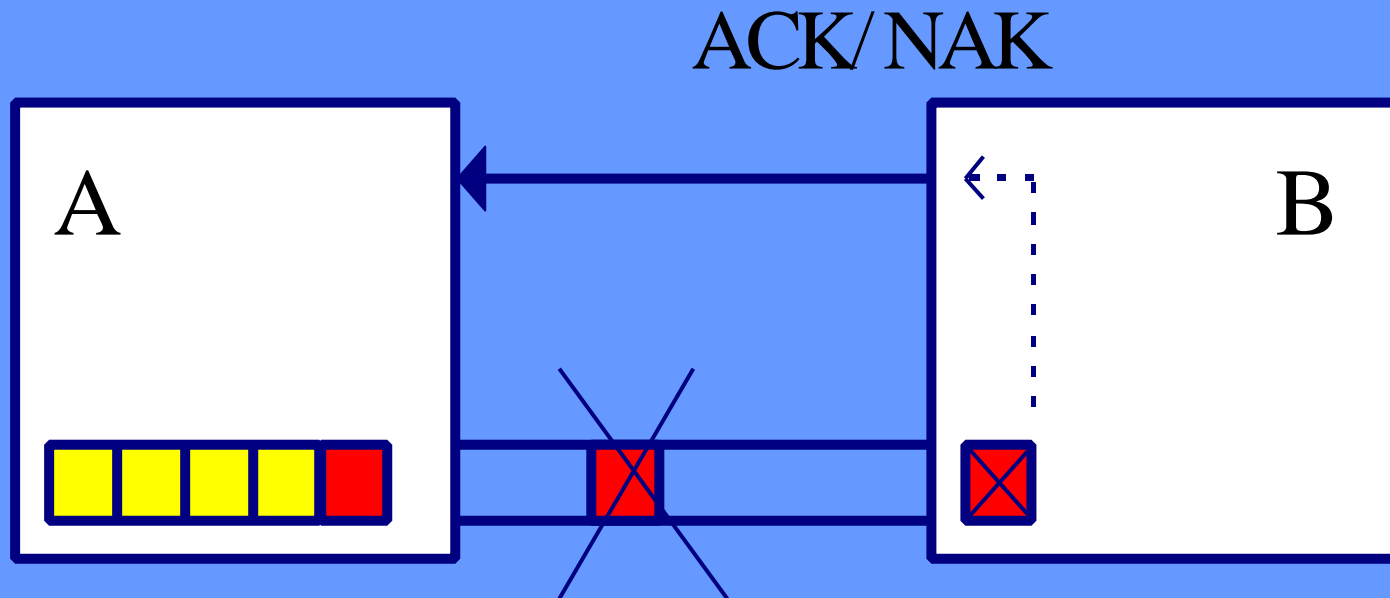
- NL: A=> B “ datavirtaa luotettavasti ja yhteydellisesti”
- LL: siirtää dataa, suorittaa tarkistukset, virheestä toipumiset, huolehtii vuon valvonnasta

Vuon valvonta

● X-ON / X-OFF : GO! | STOP!

Kohinainen kanava

- sanoma vääristyy => virhetarkistus
- sanoma katoaa => ajastin ja uudelleenlähetys
 - duplikaattien havaitseminen

Yksinkertainen **Stop and wait** -protokolla

● Oletus

- virheetön siirto => ei huolta virheistä
- mutta vuonvalvontaa tarvitaan

● lähettäjä

- lähettää kehyksen
- odottaa lupaa lähettää seuraava kehys

● vastaanottaja

- käsittelee kehyksen
- lähettää tiedon (=antaa luvan) lähettäjälle

ARQ-protokolla

(Automatic Repeat Request)

● normaali tilanne

- kohinainen kanava => virheitä
- sanomat ja kuittaukset voivat kadota

● ajastin lähettäjälle

- jos kuittausta ei kuulu, kehys lähetetään automaattisesti uudelleen
- kuittaus: ACK = 'ok, lähetä seuraava'
- uudelleenlähetykset synnyttävät kaksoiskappaleita!

● kehysnumerointi

- jotta vastaanottaja tunnistaa kaksoiskappaleet
- Miten paljon numeroita tarvitaan?
 - Numero vie tilaa kehyksessä!

Stop and wait -protokollan suorituskyky

- Esim. satelliittiyhteydellä
 - 50 kbps, kiertoviive ~520 ms, kehys 1000 bittiä
 - kanavan käyttöaste **< 4%**
- => lähetetään useita kehyksiä ja sitten vasta odotetaan kuittauksia
 - ideaali: lähetykset liukuhihnalla (pipeline)
 - lähetykset ja kuittaukset limittyvät
 - ei mitään odottelua
 - lähetyiskanava koko ajan käytössä
 - suorituskyky kasvaa

Liukuvan ikkunan protokolla (Sliding Window)

- **Lähetysikkuna**

- **ikkunan koko**

- montako kehystä saa korkeintaan olla kuittaamatta
 - järkevä koko riippuu yhteyden tyypistä ja vastaanottajan kapasiteetista

- **sisältö = mitkä kehykset saa lähettää**

- kehyksellä järjestysnumero
 - rajallinen, N bittiä => 2^N arvoa
 - numerot käytettävä järjestyksessä

- Lähettäjä joutuu odottamaan vasta, kun kaikki ikkunan kehykset on lähetetty
 - eli kehysnumerot käytetty
- Kun kuittaus saapuu => ikkuna liukuu
 - seuraavat kehysnumerot tulevat luvallisiksi
- eli
 - lähettäjä: tietyllä hetkellä sallittujen numeroiden joukko = lähettäjän ikkuna
 - mitkä kehykset saa lähettää “etukäteen” odottamatta kuittausta

- **Vastaanottajan ikkuna**
 - kullakin hetkellä sallittujen numeroiden joukko
 - mitä kehyksiä suostuu vastaanottamaan
 - kuittaus muuttaa myös vastaanottajan ikkunan
- **ikkuna pysäyttää kehysten lähetyksen**
 - seuraava kehysnumero ei ole lähetyksikkunassa
- **ikkuna estää kehyksen vastaanoton**
 - saadun kehyksen kehysnumero ei ole vastaanottoikkunassa

Kun ikkunan koko on 1

- **Aina vain yksi kehys kuittaamattomana**
 - => One Bit Sliding Window -protokolla
 - ~ stop and wait -protokolla
- **kehysnumerot 0 ja 1 riittävät**
- **ACK-kehyksessä viimeksi vastaanotetun virheettömän kehyksen kehysnumero**
 - jotta kuittausduplikaatti ei voi kuitata väärää kehystä
- **samanaikainen aloitus tai liian lyhyt lähettäjän ajastimen aika voi aiheuttaa paljon turhia lähetyksiä**

- **entä kun tapahtuu virhe?**
 - **kaksi eri tapaa hoitaa**
 - **toisto virheestä lähtien (go back n)**
 - **valikoiva toisto (selective repeat)**

Paluu n:ään ('Go back n')

- virheellisen kehyksen havaittuaan
 - vastaanottaja hylkää kaikkia sen jälkeiset kehykset
 - eikä lähetä niistä kuittauksia
- kun lähettäjä ei saa kuittauksia,
 - sen lähetysikkuna 'täyttyy'
 - eikä se voi enää lähettää
- lähettäjän ajastimet laukeavat aikanaan ja
 - virheellinen kehys
 - sekä kaikki sen jälkeen lähetetyt kehykset lähetetään uudelleen
- tehoton, jos paljon virheitä ja iso ikkuna

Valikoiva toisto

- vastaanottaja hyväksyy kaikki kelvolliset kehykset
 - se kuittaa kehykset
 - puskuroi ne ja toimittaa eteenpäin oikeassa järjestyksessä
 - tarvitaan puskuritilaa
- lähettäjä ei saa kuittausta virheellisestä kehyksestä
 - ajastin laukeaa ja kehys lähetetään uudelleen
 - lähettää uudelleen vain virheellisen kehyksen
 - ikkuna liikuu nytkin tasaisesti
 - yksi puuttuva kuittaus voi pysäyttää lähetyksen

Ikkunankoko

- Kun käytetty numeroavaruus on $0, 1, .. n$ ja eri numeroita siis käytettävissä $n+1$
 - yleensä jokin kakkosen potenssi
- ikkunan koko 'go back n':ssä voi olla korkeintaan n
- ikkunan koko valikoivassa toistossa voi olla korkeintaan $(n+1)/2$

Kaksisuuntainen liikenne

- datakehys ja kuittauskehys
- kehyksessä sekä data että kuittaus
 - ‘piggybacking’
 - tehostaa lähetystä
- **ongelma: kauanko kuittaja odottaa dataa ennen pelkän kuittauksen lähettämistä?**

Negatiiviset kuittaukset

- **NAK-kuittauksilla voidaan nopeuttaa uudelleenlähettämistä**
 - vastaanottaja ilmoittaa heti virheellisestä tai puuttuvasta kehyksestä
 - ei ole tarpeen odottaa ajastimen laukeamista
- **hyödyllinen, jos kuittausten saapumisaika vaihtelee paljon**
 - ajastinta vaikea asettaa oikein

- **NAK-kuittaukset voivat aiheuttaa turhia uudelleenlähetystyksiä**
 - lähetys ja kuittaus menevät ristiin
- **NAK-kuittauksen katoaminen ei haittaa**

- **implisiittinen uudelleenlähetys**
 - ei NAK-kuittauksia
- **explisiittinen uudelleenlähetys**
 - käytetään NAK-kuittauksia

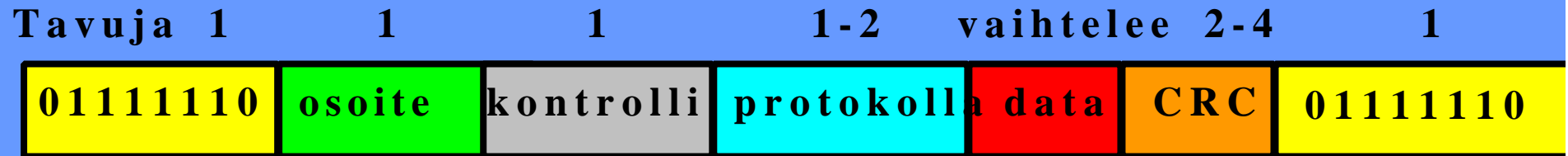
3.6. Linkkitason protokollia

- Linkkitason protokollia on useita
 - **HDLC** (High-level Data Link Control)
 - useita, enemmän tai vähemmän toisistaan poikkeavia yhteensopimattomia versioita
 - käsitellään jonkin verran harjoituksissa
 - **PPP** (Point-to-Point Protocol)
 - soittoyhteys modeemin tai ISDN:n kautta tietokoneeseen
 - yleisimmin käytettyjä linkkiprotokollia

PPP (Point-to-Point Protocol)

- IETF:n vaatimuksia
 - hyvin toimiva kehystys
 - kehysten virhetarkistus (virheellinen kehys tuhotaan!)
 - havaitsee, jos yhteys ei toimi ja ilmoittaa tästä verkkokerrokselle
 - useat verkkokerroksen protokollat voivat käyttää
 - verkko-osoitteista sopiminen: mm. IP-osoitteet neuvoteltavissa yhteyden muodostuksen aikana
 - autentisointi mahdollista
 - ei vuonvalvontaa

PPP-kehys

- **lipputavu 01111110,**
 - character stuffing, DLE = 01111101
- **osoitekenttä aina 11111111 (=yleislähetys)**
- **kontrollikenttä aina 00000011**
 - osoite- ja kontrollikenttä voidaan jättää kokonaan pois
- **protokolla: mille protokollalle data on tarkoitettu**
 - esim. IP, IP:n Control Protocol, PPP:n Link Control Protocol
- **data: sisältää ylemmälle protokollalle tarkoitettua dataa**
 - maksimi sovitaan, oletusmaksimi 1500 tavua
- **CRC: tarkistusbitit;**

- LCP (Link Control Protocol)

- » muodostaa ja testaa linjayhteyksiä
- » neuvottelee yhdeyden ominaisuuksista
- » purkaa yhteyden, kun sitä ei enää tarvita

- NCP (Network Control Protocol)

- » neuvottelee verkkokerroksen optioista
- » oma NCP kullekin verkkoprotokollalle
- » TCP/IP: tärkein tehtävä IP-osoitteen antaminen päätteelle dynaamisesti

Yhteydenotto PPP:llä

- soitto modeemilla reitittimeen
 - » fyysinen yhteys
- PPP-parametrien valinta
 - » LCP-paketteja vaihtamalla
- verkkokerroksen konfigurointi
 - » TCP/IP: IP-osoitteen antaminen PC:lle
 - » PC => tilapäinen Internet isäntäkone
- PC voi lähettää ja vastaanottaa tavallisen isäntäkoneen tapaan

Yhteyden purku

- NCP purkaa verkkoyhteyden ja vapauttaa IP-osoitteen
- LCP purkaa siirtoyhteysskerroksen

Linjayhteyden muodostus

- Dead

- » ei kantoaaltoa, ei peruskerroksen yhteyttä

- Established

- » peruskerroksen yhteys muodostettu

- » sovitaan LPC-optioista

- Authenticate

- » osapuolet varmistuvat toistensa identiteetistä

- Network

- » NCP konfiguroi verkkokerroksen

- Open

- » tiedonsiirto voi alkaa

- Terminate

- » kun tiedonsiirto suoritettu => lopetustilaan

- » tästä palataan alkutilaan lopettamalla kantoaalto

LPC-pakettityypit

- optioista ja niiden arvoista sopiminen

- Configure-

- » request ehdotettuja optioita ja arvoja
 - » ack kaikki hyväksytään
 - » nak optioita, joita ei voida hyväksyä
 - » reject optioita, joista ei voida neuvotella

- linjan sulkeminen

- Terminate-

- » request linjan sulkemispyyntö
 - » ack OK, linja suljetaan

- tuntemattomat sanomat

- Code-reject tuntematon pyyntö
- Protocol-reject tuntematon protokolla

- linjan testaus

- Echo-request palauta tämä kehys
- Echo-reply tässä kehys takaisin
- Discard-request hylkää tämä testisanoma

Yhteenveto

- tehtävät
- kehystys
- virhetarkistukset
 - havaitseva /korjaava
 - pariteetti, Hamming, CRC
- linkkitason protokollien peruskäsitteitä
 - stop and wait
 - liukuva ikkuna
 - go-back n
 - valikoiva toisto
- esimerkki: PPP